

50-РІЧЧЯ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ: УРОКИ МИНУЛОГО, ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2023. – Т. 47. – С. 9-19
DOI: 10.31861/mhpi2023.47.9-19

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2023. – Volume. 47. – pp. 9-19
DOI: 10.31861/mhpi2023.47.9-19

УДК 727:378.4]:[719:061.2]ЮНЕСКО

© Тамара Марусик¹
© Світлана Герегова²

Репрезентація університетів у Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

У статті окреслено місце й роль університетів, включених до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як окремих об'єктів номінації, так і складових частин номінаційних досье історичних центрів міст; визначено вплив зазначених освітніх інституцій як своєрідних репрезентантів своїх країн, на розвиток культури, освіти й науки. За допомогою загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення розкрито суть і значення університетів як об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на основі їх симбіозу між пам'яткою ЮНЕСКО і студентською Alma-mater як для кожної з країн, так і міжнародного співтовариства. На лютий 2023 року Список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (після включення у січні на засіданні спеціальної сесії КВС ЮНЕСКО трьох об'єктів до Списку ЮНЕСКО під загрозою) нараховував 1157 об'єктів культурної, природної та змішаної спадщини. Серед унікальних об'єктів, які у різні роки були визнані надбанням людства, чільне місце посідають сім одноосібних університетських архітектурних комплексів університетів, що включені до Списку ЮНЕСКО. Особливість зазначених об'єктів полягає у тому, що вони покликані виконувати подвійну функцію: з одного боку, – це освітні і наукові інституції, а, з іншого, – об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Дослідження базується на принципах об'єктивності та історизму, що передбачає розгляд окремих процесів у контексті їх розвитку і зв'язку з відповідними вітчизняними та міжнародними інституціями. Особиста участь авторів статті у підготовці номінаційного досье щодо включення у 2011 році Резиденції митрополитів Буковини і Далмації (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та подальші кроки в її охороні та збереженні дали можливість проаналізувати та зробити висновок щодо переваги зазначених номінацій у процесі розвитку освіти, науки і культури.

Ключові слова: Університет, об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, номінація, охорона і збереження, надбання людства.

Representation of Universities in the Unesco World Heritage List

The body of the article outlines the place and role of universities included in the UNESCO World Heritage List, both as separate objects of nomination and as constituent parts of nomination files of historical centers of cities. It determines the impact of these educational institutions as peculiar representatives of their countries on the development of culture in general, education and science in particular. By means of general scientific methods of analysis, synthesis and generalization the authors reveal the essence and significance of universities as UNESCO World Heritage based on their symbiosis between the UNESCO monument and the student Alma-mater.

In February 2023, the UNESCO list (after holding a special session of the UNESCO Council of Europe in January) included 1,157 objects of cultural, natural and mixed heritage. Among the unique

¹ Докторка історичних наук, професорка, проректорка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна, E-mail: t.marusyk@chnu.edu.ua; http: orcid.org/0000-0001-9575-8655.

² Кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. E-mail: baskos@ukr.net; http: orcid.org/ 0000-0001-7906-475X.

objects that declared heritage of humanity sites in different years, seven individual university architectural complexes take the prominent place: Monticello and the University of Virginia in Charlottesville (the USA, 1987); Botanical Garden of the University of Padua (Italy, 1997); University and Historic District of Alcala de Henares (Spain, 1998); University of Caracas (Venezuela, 2000); National Autonomous University of Mexico (Mexico, 2007); Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans – Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University (Ukraine, 2011); University of Coimbra (Portugal, 2013, changes in 2019). These objects' special feature is that they are designed to perform a double function: on the one hand, they are educational and scientific institutions, and on the other hand, they are UNESCO World Heritage sites. Thus, Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University is the center of education, science and spirituality of Bukovyna region, and Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans is a UNESCO World Heritage Site.

The research is based on the principles of objectivity and historicism, which involves examination of separate cases in the context of their development and connection with relevant domestic and international institutions. The authors' personal involvement into the preparation of the nomination file of Residence of Bukovinian and Dalmatian Metropolitans (Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University) for inclusion in the UNESCO World Heritage List in 2011 and their subsequent activity in its protection and preservation made it possible to analyze the merits of the mentioned nominations.

Keywords: University, UNESCO World Heritage site, nomination, protection and preservation, heritage of humanity.

Постановка проблеми. Охорона і збереження культурної і природної спадщини людства були, є і залишаються одним із ключових елементів політики будь-якої цивілізованої держави та основа самоідентифікації нації. Наразі це надзвичайно актуально для України, яка зіштовхнулася із повномасштабним вторгненням РФ у її кордони. Російський агресор цинічно знищує на своєму шляху цивільне населення, руйнує об'єкти критичної інфраструктури, освітні і наукові інституції та об'єкти культурної і природної спадщини українства. Ганебною метою ворога є знищення української пам'яті й ідентичності, що означало б незворотну втрату важливої складової світової культурної спадщини. Ці явища зумовлюють гостру потребу у поглибленні інтеграційних процесів у галузі освіти, науки і культури задля усвідомлення небезпеки, яка загрожує країнам світового співтовариства. У цьому контексті вагому роль відіграють вітчизняні та міжнародні інституції, покликані опікуватися зазначеними питаннями, проте, без сумніву, провідна роль належить спеціалізованій міжнародній організації – ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури).

Аналіз останніх досліджень. Діяльності ЮНЕСКО за пріоритетними напрямками у різних сферах присвячено чимало наукових досліджень. Серед закордонних варто назвати канадського дослідника Кевіна К. Мануеля³, який розглядав об'єкти всесвітньої спадщини крізь призму основних засад Конвенції ЮНЕСКО, наголошуючи на тому, що вона стала глобальним стандартом у визначенні культурної спадщини. Певні аспекти діяльності ЮНЕСКО в Україні розкривали у своїх працях вітчизняні науковці В. Литовченко⁴, В. Пількевич⁵, а також науковці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Т. Марусик та І. Коротун⁶, В. Макар⁷, Ю.Баланюк⁸, С. Герегова⁹, які у своїх працях не лише аналізують процедуру номінування

³ Kevin K. Manuel. (2004). *Governing cultural heritage: UNESCO's World Heritage Convention*. University of Windsor (Canada), ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 102 s.

⁴ Литовченко, В. (2021). *Всесвітня спадщина ЮНЕСКО в Україні*. Саміт книга, Київ, 180 с.

⁵ Пількевич В. (2020). Виклики ЮНЕСКО у XXI ст. *Європейські історичні студії*, КНУ імені Шевченка, (16), с. 107-114.

⁶ Тамара Марусик / Tamara Marusyk, Ірина Коротун/ Iryna Korotun (2019). *Архітектурне диво Чернівців/ Architectural miracle of Chernivtsi*. Рута, Чернівці, 323 с.

⁷ Марусик Т., Макар В. (2022). Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як елемент іміджевої складової України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей*. Рута, Чернівці, (46), с. 79-89.

⁸ Balaniuk J. (2014). European and Ukrainian experience in cultural heritage preservation. *Stowarzyszenie Rocznik Chelmski*. Chelmska Biblioteka Publiczna im. M.P. Orsetti, Chelm, (18), s. 183-189.

⁹ Герегова С. (2012). Від національної пам'ятки – до світового визнання. *Зовнішні справи*, (1), с. 52-53.

українських об'єктів до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, їх охорону і збереження, а й акцентують увагу на діяльності єдиного в Україні університету – Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, що виконує подвійну функцію: наукова і навчальна інституція та об'єкт всесвітнього значення. Основою дослідження, без сумніву, слугує вітчизняне і міжнародне законодавство як у сфері охорони і збереження об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, так й у сфері освіти і науки, адже досліджувана проблема є свого роду віддзеркаленням цього взаємозв'язку. Переважна більшість інформації щодо закордонних університетів, які зуміли довести свою унікальність, що є обов'язковим критерієм для номінаційних досье, сконцентрована на офіційних сайтах міжнародних організацій ЮНЕСКО, ІКОМОС, ІКОМ, сайтах місцевого самоврядування, туристичних компаній тощо. Інформація щодо різноманітних міжнародних проєктів, проведення симпозіумів, конференцій, круглих столів за проблематикою ЮНЕСКО детально висвітлена на сайтах університетів.

Мета та завдання статті полягають у визначенні особливої ролі, яку відіграють університети, включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як окремі об'єкти, так і ті, що входять до складу номінацій історичних центрів міст; вагомості виконання ними подвійної функції як освітньої і наукової інституції, так і об'єкта всесвітнього надбання людства. Перш за все, це стосується студентської молоді, яка навчається у таких закладах вищої освіти і успішно поєднує здобуття освіти, займається науковою роботою та робить усе можливе задля підвищення іміджу рідного університету як у власній країні, так і серед країн міжнародного співтовариства. Для реалізації поставленої мети визначені такі **завдання**: виокремити та розкрити унікальність університетів, що дозволила їм номінуватися і бути включеними до Списку ЮНЕСКО; проаналізувати особливості і переваги зазначених номінацій у розвитку освіти, науки і культури в університетах – об'єктах Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; простежити еволюцію діяльності університетів у різних напрямках на прикладі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Виклад основного матеріалу. Практична діяльність спеціалізованої міжнародної організації ЮНЕСКО – правонаступниці міжнародного комітету Ліги Націй з питань інтелектуальної співпраці, спрямована на реалізацію тісно поєднаних між собою п'яти великих програм, які віддзеркалюють пріоритети її діяльності. Це програми: I - Освіта; II - Природничі науки; III - Соціальні та гуманітарні науки; IV - Культура; V - Комунікація та інформація¹⁰. Одним із важливих напрямів четвертої програми є охорона і збереження матеріальної і нематеріальної культурної і природної спадщини. Необхідність законодавчого закріплення колективної охорони унікальних пам'яток людства зумовила прийняття у 1972 році основного документа ЮНЕСКО – «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини»¹¹.

При ЮНЕСКО створена та діє низка структурних підрозділів, співробітники яких здійснюють координацію діяльності організації за різними напрямками. Так, координатором у сфері охорони та збереження унікальних шедеврів культурного і природного надбання людства, виступає заснований у 1992 році Центр Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Його основні завдання полягають у визначенні критеріїв унікальності та дотриманні процедури номінування об'єктів, представлених країнами на предмет їх включення як до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (далі – Список ЮНЕСКО), так і Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО під загрозою; моніторингу об'єктів; скликанні засідань сесій Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (далі – КВС ЮНЕСКО); виключення зі Списку ЮНЕСКО у разі недотримання вимог міжнародного законодавства у зазначеній сфері тощо.

Станом на початок 2023 року Список ЮНЕСКО налічує 1157 об'єктів культурної, природної та змішаної спадщини (спільні витвори людини і природи) зі 167 країн світу, в тому числі 43 транскордонні номінації (значні за площею або групи однорідних пам'яток, що розташовані на територіях двох або більше країн). Слід зазначити, що наразі 55 об'єктів перебувають у Списку ЮНЕСКО під загрозою, серед яких три об'єкти включені під час спеціальної цьогорічної сесії: Міжнародний ярмарок Рачіда Карамі-Тріполі (Ліван), Пам'ятки стародавнього королівства

¹⁰ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Available from: <https://www.asf.edu.mx/learning/events/international-asfmun/unesco> [25 February 2023].

¹¹ Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини (2008). Фенікс, Київ, с. 10-19.

Саба в губернаторстві Маріб (Ємен) та Історичний центр міста-порту Одеси (Україна)¹². Тут варто навести думку Генерального директора ЮНЕСКО Одрі Азуле, яку вона висловила під час номінування українського об'єкта: «Включення до Списку ЮНЕСКО допоможе захистити Одесу від війни. Одеса – вільне місто, місто, яке добре знане у світі своєю архітектурою, культурно-мистецьким життям, відомим легендарним портом наразі перебуває під посиленням захистом міжнародної спільноти»¹³.

Серед об'єктів, які у різні роки були визнані надбанням людства, чільне місце посідають сім одноосібних університетських архітектурних комплексів. Початок покладений включенням до Списку ЮНЕСКО першої номінації – садиба Монтічелло та Університет Вірджинії в Шарлоттсвіллі, США (1987).

Через десять років до Списку ЮНЕСКО увійшов унікальний ботанічний сад італійського університету м. Падуї (1997). Наступного року зазначений список поповнив іспанський університет та історичний район Алькара-де-Енарес. Початок ХХІ сторіччя дав новий імпульс у визнанні університетів всесвітнім надбанням: Університет Каракасу, Венесуела (2000); Університет Національної Автономії Мексики (2007); Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича), Україна (2011); Університет Коїмбрі, Португалія (2013, зміни у 2019 р.)¹⁴.

Зазначені об'єкти вирізняються як своєю унікальністю, так й виконанням подвійної функції: з одного боку, – освітня і наукова інституція, а, з іншого, – об'єкт культурної спадщини ЮНЕСКО. Важливою складовою цих університетів є насамперед молодь, яка навчається в стінах неповторних закладів вищої освіти. Без сумніву, студентство та професорсько-викладацький склад несуть відповідальність за бережливе використання і збереження у належному стані пам'ятки світового визнання, а також беруть участь у започаткуванні та діяльності у своїх університетах лабораторій нових ідей та програм на основі симбіозу між пам'яткою Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і студентською Alma-mater.

Отже, першим об'єктом з університетським статусом, що визнаний ЮНЕСКО є Садиба Монтічелло та Університет Вірджинії в Шарлоттсвіллі. Це дітище третього Президента США, автора американської Декларації незалежності, Томаса Джефферсона, який відомий не лише як політичний діяч, а й талановитий архітектор неокласичних будівель. Саме він на початку ХІХ століття спроектував садибу Монтічелло та у 1819 році заснував ідеальне «академічне містечко» – Університет Вірджинії, який і нині є одним із найкрасивіших і найпрестижніших університетів світу. Т. Джефферсон не лише спроектував і керував будівництвом, а й опікувався створенням навчальних програм, матеріально-технічним забезпеченням, соціально-побутовими умовами навчання й проживання студентів і викладачів тощо. На думку членів КВС ЮНЕСКО, які підтримали включення об'єкта до Списку ЮНЕСКО, даний об'єкт є підтвердженням геніальності постаті Т. Джефферсона, який сам вважав заснування академічного містечка одним із найбільших власних досягнень¹⁵.

Ботанічний сад Падуанського університету, закладений за резолюцією Сенату Венеціанської республіки у 1545 році, став другим об'єктом ЮНЕСКО з університетським статусом. Ботанічний сад, що визнаний найстарішим у світі, відомий як «сад простих», оскільки спочатку призначався лише для вирощування лікарських рослин (у середньовіччі їх називали «простими»), що використовувалися для виробництва ліків. Розвиток Ботанічного саду університету відіграв вагомий роль в історії медицини і ботаніки та заклав підвалини у створенні естетичних канонів епохи Відродження для архітектури садів. Його вирізняє оригінальний дизайн – кругла центральна ділянка, що символізує світ, оточена кільцем води. Інші елементи були додані пізніше: архітектурні (декоративні входи і балюстради) та практичні (насосні установки і оранжереї).

¹² World Heritage List. Available from: <https://whc.unesco.org/en/list/> [25 February 2023].

¹³ Three sites "in danger" added to UNESCO World Heritage List. Available from: <https://edition.cnn.com/travel/article/unesco-world-heritage-sites-special-session/index.html> [25 February 2023].

¹⁴ What universities around the globe are world heritage sites. Available from: <https://www.quora.com/What-universities-around-the-globe-are-world-heritage-sites> [25 February 2023].

¹⁵ Monticello and the University of Virginia in Charlottesville. Available from: <https://everything-everywhere.com/monticello-university-of-virginia-UNESCO/> [25 February 2023].

Він слугував своєрідним джерелом натхнення за архітектурним, і функціональним дизайном та навіть моделлю для закладення низки унікальних садів в Італії та інших країнах Європи¹⁶.

Після включення Ботанічного саду Падуанського університету до Списку ЮНЕСКО, крім основного завдання – центр університетської дидактичної діяльності, освіти і наукових досліджень студентської молоді, він виконує роль об'єкта культурного надбання людства, яким пишається Італійська республіка.

Третім об'єктом ЮНЕСКО, який у 1998 році поповнив найпрестижніший Список людства, став Університет та історичний район Алькала-де-Енарес в Іспанії. У 1293 році правитель Кастилії Санчо IV проголосив відкриття у місті Алькала-де-Енарес Генеральних студій – навчального закладу, що отримав благословення Папи Римського. Наприкінці XV сторіччя кардинал Ф. Хіменес де Сісерос сформулював цілісну концепцію щодо розвитку й забезпечення університетського містечка та заснував студії, які у 1508 році отримали університетський статус. Проте у середині XIX сторіччя університет з Алькала-де-Енареса був переведений до Мадрида. Усвідомлення суспільства в потребі відродження одного із найстаріших університетів Іспанії, зумовило не лише його відродження у 1981 році, а й повернення університетських атрибутів. У 1996 р. університет повернув свою історичну назву – Університет Алькала-де-Енарес¹⁷.

Наразі Алькала-де-Енарес є першим у світі, спеціально спланованим університетським містечком нового часу, яке поєднало в собі елементи унікальної барокової архітектури. Воно стало взірцем для розбудови університетів не лише Європи, а й інших регіонів світу.

У 2000 році до Списку ЮНЕСКО був включений Університет Каракасу у Венесуелі. Університетський кампус, що будувався у 40 – 60-ті роки XX ст., спроектований вітчизняним архітектором Карлосом Раулем Вільянуевим. Кампус об'єднав чимало будівель, які за функціональним призначенням відповідають вимогам освітньо-наукової інституції та унікальні зразки сучасної архітектури і образотворчого мистецтва. Навчальні корпуси, потужні спортивні споруди, ботанічний сад (загальна площа – 2 км²) розташовані у центрі лісів і зелених насаджень. Університетський кампус вважається одним із найвеличніших архітектурних комплексів, який дав змогу Каракасу стати впізнаваним містом¹⁸.

Ансамбль будівель, спортивних споруд і відкритих просторів Центрального містечка Національного автономного університету Мексики включений до Списку ЮНЕСКО під час 31 сесії КВС ЮНЕСКО, що відбулася у м. Крайчестер (Нова Зеландія) у 2007 році. Так, у заключному документі зазначалося, що мексиканський об'єкт «... є показовим монументальним ансамблем модернізму XX сторіччя». Його будівництво, в якому брали участь понад півсотні видатних мексиканських архітекторів, інженерів і художників, тривало з 1949 по 1952 роки. На території університетського кампусу, загальною площею майже 7 км², розташовано понад тисячу різноманітних будівель, серед яких: університет, 138 бібліотек, концертна зала, грандіозна космічна скульптура та олімпійський стадіон «Мексика – 68»¹⁹. Він поєднав, з огляду на місцеві традиції, особливо, на минуле Мексики, урбаністичні тенденції, архітектуру, інженерію, ландшафтний дизайн та образотворче мистецтво сучасності. Наразі збережені фундаментальні фізичні компоненти оригінального ансамблю, а саме: міський дизайн, будівлі, відкриті простори, система циркуляції та паркування, ландшафтний дизайн і твори мистецтва. Все це зумовило самотність історичної, культурної, соціальної цінностей ансамблю у поєднанні з освітньо-науковою компонентою сучасності Латинської Америки.

Приємно зазначити, що висока честь виконувати подвійну функцію випала єдиному в Україні Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича (колишня Резиденція митрополитів Буковини і Далмації). Не можна оминати увагою той факт, що унікальний укра-

¹⁶ University Centre. Available from: <https://www.ortobotanicopd.it/en/university-centre> [25 February 2023].

¹⁷ University and Historic Precinct Alcala de Henares, Spain. Available from: <https://artsandculture.google.com/story/university-and-historic-precinct-of-alcala-de-henares-spain/agXhkBx8wyUD-w> [25 February 2023].

¹⁸ Hace 14 años Ciudad Universitaria fue nombrada Patrimonio Mundial de la UNESCO. Available from: <https://www.gaceta.unam.mx/hace-14-anos-ciudad-universitaria-fue-nombrada-patrimonio-mundial-de-la-unesco/> [25 February 2023].

¹⁹ The national autonomous university of Mexico - UNAM. Available from: <https://fiaf2023.filmoteca.unam.mx/en/the-national-autonomous-university-of-mexico-unam/> [25 February 2023].

їнський об'єкт був включений до Tentative List (Попереднього списку) ЮНЕСКО під час 31 сесії КВС ЮНЕСКО.

Архітектурний ансамбль Резиденції у Чернівцях, автором якого є відомий австрійський архітектор і меценат чеського походження Йозеф Главка (1831-1908), є одним із найвизначніших творів європейської архітектури другої половини XIX сторіччя. За його проектами збудовано майже 150 споруд у різних містах Європи, проте лише Резиденція отримала визнання світового співтовариства, у 2011 р. включена до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Слід зазначити, що до її будівництва мали безпосереднє відношення чотири європейські країни: Україна (на її території побудована Резиденція), Австрія і Угорщина (Чернівці на той час перебували у складі Австро-Угорщини) та Чехія (батьківщина Йозефа Главки). Водночас з будівництвом Резиденції, за підтримки депутатів Австрійського парламенту в Чернівцях у 1875 році був заснований Цісарський і королівський Франца Йосифа університет. Після завершення будівництва Резиденції у Семінарському корпусі був розташований один з трьох факультетів університету – теологічний. Наприкінці 50-х років XX ст. архітектурний ансамбль Резиденції був переданий на баланс Чернівецького (на той час державного) університету²⁰.

Включення Резиденції до Списку ЮНЕСКО надало новий імпульс університету щодо розширення рамок міжуніверситетської співпраці і міжнародного співробітництва та зміцнення існуючого потенціалу задля розробки нових науково-дослідних програм у сфері освіти, науки і культури на базі тематичних програм та ініціатив ЮНЕСКО за надійної підтримки Національної комісії України у справах ЮНЕСКО МЗС України.

У 2013 році КВС ЮНЕСКО підтримало номінаційне досє унікального португальського університету Коїмбрі. Якщо, університети Венесуели та Мексики, включені до Списку ЮНЕСКО віддзеркалювали сучасну архітектуру, то університет Коїмбрі зростав і розвивався понад сім століть. Коїмбрський університет – найстаріший у Португалії й один із найдавніших у Європі. Він був заснований у 1290 році в Лісабоні, проте у 1537 році остаточно перебазувався до Коїмбрі й розмістився на території королівського палацу Алькасова. До складу номінації Коїмбрського університету увійшла низка архітектурних споруд: собор Санта-Крус XII сторіччя, низка коледжів XVI сторіччя, одне з найдавніших бібліотечних зібрань Європи – академічна бібліотека короля Жуана III з багатим бароковим декором та ботанічний сад XVIII сторіччя²¹.

Процедура номінування Університету Коїмбрі до Списку ЮНЕСКО тривала понад тридцять років. Цей досить затяжний процес був зумовлений тим, що до складу номінаційного досє, поряд з історичними будівлями Університету Коїмбрі, була включена й сучасна споруда «Університетського містечка», що датується 40-ми роками XX ст.²²

Наразі архітектурний ансамбль Університету Коїмбрі став своєрідним орієнтиром у розвитку інших закладів вищої освіти Португалії. Імена його викладачів, студентів та випускників нерідко зустрічаються у контексті важливих історичних подій країни. Це – видатний приклад інтегрованого університетського містечка зі специфічною міською типологією, а також власними церемоніальними та культурними традиціями, що зберігаються впродовж століть і віддзеркалюють тяглість поколінь.

Слід зазначити, що під час процедури номінування історичних центрів міст деяких країн світу до складу номінаційних досє увійшли й архітектурні комплекси університетів. Наразі до Списку ЮНЕСКО включено 47 таких номінацій серед яких варто виділити найяскравіші номінації: м. Страсбург (Франція); м. Феррарі, Флоренція, Неаполь, Рим, Сієна, Урбіно, Венеція (Італія); м. Рига (Латвія); м. Рабат (Марокко); м. Пуебло (Мексика); м. Баїї та Ору-Прету (Бразилія); м. Макао (Аомінь) (Китай) та ін.²³. У ряді випадків саме інтеграція у міське планування архітектурних будівель, астрономічних лабораторій або ботанічних садів університетів відіграли чималу, а іноді й вирішальну, роль під час розгляду номінаційного досє на предмет включення історичних центрів міст до Списку ЮНЕСКО.

²⁰ Марусик, Т., Коротун І. (2019). Вказ. праця.

²¹ University of Coimbra, Alta and Sofia. Available from: <http://www.patrimoniomundialdocentro.pt/en/patrimonio/mosteiro-de-alcobaca/> [25 February 2023].

²² University of Coimbra, Alta and Sofia. World Heritage. Available from: <https://worldheritage.uc.pt/attributes/#section1> [25 February 2023].

²³ World Heritage Site. Universities. Available from: <https://www.worldheritagesite.org/connection/Universities> [25 February 2023].

Не можна оминати увагою й транскордонну номінацію Геодезична дуга Струве, номінаційне досє якої було представлено від імені десятиох європейських країн. І якщо на території дев'яти країн дуга Струве об'єднала лише окремі геодезичні точки, то в Естонії до складу зазначеної дуги увійшла астрономічна обсерваторія Тартуського університету. Геодезична дуга невідповідно отримала назву «дуга Струве», адже у першій половині XIX сторіччя в обсерваторії працював всесвітньо відомий науковець Фрідріх Струве. Під його керівництвом й була створена так звана «геодезична карта Струве». Дуга Струве – це продукт титанічної праці науковців-геодезистів багатьох країн світу на ділянці у майже три тисячі кілометрів. Результатом їх сорокарічної праці стало визначення не лише довжини дуги меридіану, що простягається від Північної Норвегії до Чорного моря, а й, відповідно, форми і розмірів Землі. Враховуючи унікальність, у 2005 році зазначена транскордонна номінація увійшла до Списку ЮНЕСКО²⁴.

Без сумніву, університети як окремі об'єкти номінації, так і ті, що включені до складу номінаційних досє історичних центрів міст, відіграють вагомий роль у теоретичному та практичному контексті: теоретичний – дозволяє досліджувати політико-правові засади та питання охорони і збереження об'єктів матеріальної і нематеріальної культурної та природної спадщини; практичний – готувати кваліфікованих фахівців, спроможних забезпечити моніторинг та управління об'єктами ЮНЕСКО, здійснювати взаємодію з міжнародними і вітчизняними інституціями, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями; працювати над підвищенням іміджу країни на світовій арені.

Звісно, чималу роль у координації дій – до та після включення об'єкта до Списку ЮНЕСКО – відіграє Центр Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Так, Центром було запропоновано низку ініціатив, що лягли в основу його співпраці з університетами. Однією із найбільш вагомим можна вважати започаткування у 1992 році програми кафедр UNITWIN/ЮНЕСКО. Відповідно до засад нової програми університети отримали можливість створювати кафедри за пріоритетними напрямками, пов'язаними зі сферами компетенції ЮНЕСКО. Її реалізація здійснюється шляхом міжуніверситетського співробітництва, підвищення інституційного потенціалу, обміну знаннями, мобільністю викладачів і студентів. Наразі у програмі беруть участь понад 650 кафедр/мереж UNITWIN, що створені в освітніх і наукових інституціях у 124 країнах світу, 80 з яких належать до сектору культури²⁵. У листопаді 2022 року ЮНЕСКО ініціювало проведення міжнародної конференції «Трансформація знань для демократичного і сталого майбутнього», присвяченої 30-річчю з нагоди започаткування Програми кафедр UNITWIN/ЮНЕСКО. В її роботі взяли участь понад 500 учасників з 80-ти країн, серед яких науковці відповідних кафедр, представники національних комісій у справах ЮНЕСКО, члени ІКОМОС та ІКОМ, експерти. Підсумки діяльності Центру за зазначеною програмою за тридцять років, дозволили розпочати запровадження нових ініціатив і ідей, розширити партнерство задля поглиблення інтелектуальної співпраці як у мережі кафедр, так і поза нею²⁶.

Ще одна ініціатива лягла в основу започаткування у 1995 році міжнародної мережі «Форум ЮНЕСКО – Університети і спадщина». Одним з її пріоритетних завдань стала мобілізація зусиль широкої неформальної мережі закладів вищої освіти та окремих фахівців задля здійснення заходів у напрямі посилення захисту культурної і природної спадщини. Наразі існує два способи приєднання до мережі: інституційний та індивідуальний. Інституційне приєднання зумовлює підписання Меморандуму про співпрацю між ЦВС ЮНЕСКО і відповідним університетом у напрямі реалізації спільних науково-дослідних проєктів, мобільності, надання консультацій, обміну необхідною документацією та інформацією тощо. Не менш цікавою є ініціатива щодо включення до навчальних курсів на відповідних освітніх програмах окремих предметів із зазначеної проблематики, написання низки статей, захист магістерських і дисертаційних досліджень тощо²⁷.

²⁴ Дуга Струве. Найбільш таємничий об'єкт ЮНЕСКО. Available from: <https://ukrainaincognita.com/khmelnytska-oblast/duga-struve-naibilsh-taemnychi-obekt-yunesko> [25 February 2023].

²⁵ UNITWIN/UNESCO Chairs programme in culture. Available from: <https://en.unesco.org/partnerships/culture/unitwin/unesco-chairs-programme-in-culture> [25 February 2023].

²⁶ What you need to know about the UNESCO Chairs and UNITWIN. Available from: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unesco-chairs-and-unitwin-networks> [25 February 2023].

²⁷ UNESCO FORUM. Laboratory of ideals for the world to come. Available from: <https://en.unesco.org/forum> [25 February 2023].

Яскравим прикладом реалізації програм ЮНЕСКО є діяльність університетів – об'єктів ЮНЕСКО, зокрема Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. В університеті створена й успішно діє єдина в Україні кафедра архітектури і збереження об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Її викладачі та студенти займаються як розробкою сучасних методів, так і удосконаленням актуальних процесів управління, використання, охорони, збереження й реставрації об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. В університеті виконується низка міжнародних грантових проектів. Науковцями університету захищено декілька дисертацій з проблематики ЮНЕСКО, серед яких дослідження Ірини Коротун «Архітектурно-містобудівні основи створення буферних зон об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» на здобуття наукового ступеня доктора архітектури, також Юліани Баланюк, присвячене аналізу політико-правових механізмів формування та збереження об'єктів нерухомої культурної спадщини ЮНЕСКО, що розташовані в Україні, – кандидата політичних наук; опубліковано низку науково-популярних видань, підручників та монографій, найбільш вагомою з яких є «Архітектурне диво Чернівців» (Т. Марусик, І. Коротун), яка увійшла до Всеукраїнського рейтингу «Книга року-2020» у номінації «Візитівка» та у жовтні минулого року була презентована на міжнародній виставці у штаб-квартирі ЮНЕСКО у Парижі²⁸.

Потужну роль відіграє створений в університеті Центр управління об'єктом ЮНЕСКО, який виступає координатором міжуніверситетської співпраці як на національному, так і міжнародному рівнях. Його основні завдання – здійснення контролю за дотриманням менеджмент-плану управління Резиденцією як об'єктом ЮНЕСКО (поновлюється кожні п'ять років); розгляд нагальних питань щодо охорони і збереження Резиденції; комунікація з ЦВС ЮНЕСКО, Національною комісією України у справах ЮНЕСКО МЗС України, УНК ІКОМОС та ін. Реалізація зазначених завдань покладена на п'ять відділів, що діють в Центрі ЮНЕСКО: 1) наукового супроводу і зв'язків з державними та міжнародними інституціями; 2) реставраційно-архітектурний; 3) інформаційно-аналітичний та зв'язків зі ЗМІ; 4) туристично-екскурсійний; 5) організаційно-проектний²⁹. Центр ЮНЕСКО у співпраці з викладачами і студентами університету роблять усе можливе задля підвищення іміджу України на міжнародній арені крізь призму репрезентації університету як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Висновки. Отже, університети, які репрезентовані як окремі об'єкти номінацій чи складові номінаційних досє історичних центрів міст, що включені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, поєднують у своїй діяльності пріоритетні напрями п'яти великих програм ЮНЕСКО у галузі освіти, науки і культури.

Без сумніву, вагому роль у реалізації зазначених напрямів відіграють викладачі та студенти зазначених університетів, які, спільно з органами державної влади й місцевого самоврядування, громадськістю, усвідомлюють відповідальність за дбайливе ставлення, використання, охорону й збереження пам'ятки всесвітнього значення, що прямо чи опосередковано пов'язана з їхньою Alma-mater. Вони докладають максимум зусиль задля започаткування в університетах вітчизняних і міжнародних інноваційних проектів, створення різноманітних хабів і лабораторій нових ідей і програм, розвитку soft-skills на основі симбіозу між пам'яткою Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і студентською Alma-mater.

Репрезентація університетів у Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відіграє чималу роль в освітньому і науковому процесах, в культурно-мистецькому житті студентської молоді, слугує потужним духовним чинником у підготовці інтелектуальної еліти, сприяє підвищенню іміджу країн на міжнародній арені. Висока честь виконувати подвійну функцію, з одного боку, освітньої і наукової інституції, а з іншого – об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, випала єдиному в Україні університету – Чернівецькому національному університету імені Юрія Федьковича, який гідно представляє власну країну на міжнародній арені.

²⁸ «Архітектурне диво Чернівців» у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі Available from: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=17827](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=17827) [25 February 2023].

²⁹ Університет і ЮНЕСКО. Available from: <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/zaginf/05%20unesco> [25 February 2023].

Список джерел

1. «Архітектурне диво Чернівців» у штаб-квартирі ЮНЕСКО в Парижі. Available from: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=17827](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=17827) [25 February 2023].
2. Герегова С. (2012). Від національної пам'ятки – до світового визнання. *Зовнішні справи*, (1), с. 52-53.
3. Два вагомні ювілеї в житті університету. Available from: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=/ua/news/archive&data\[5013\]\[news_id\]=13864](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=/ua/news/archive&data[5013][news_id]=13864) [25 February 2023].
4. Дуга Струве. Найбільш таємничий об'єкт ЮНЕСКО. Available from: <https://ukrainaincognita.com/khmelnytska-oblast/duga-struve-naibilsh-taemnychi-obekt-yunesko> [25 February 2023].
5. Литовченко, В. (2021). *Всесвітня спадщина ЮНЕСКО в Україні*. Саміт книга, Київ, 180 с.
6. Тамара Марусик / Tamara Marusyk, Ірина Коротун/ Iryna Korotun (2019). *Архітектурне диво Чернівців/Architectural miracle of Chernivtsi*. Рута, Чернівці, 323 с.
7. Марусик Т., Макар В. (2022). Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як елемент іміджевої складової України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей*. Рута, Чернівці, (46), с.79-89.
8. Міжнародні засади охорони нерухомої культурної спадщини (2008). Фенікс, Київ, 175 с.
9. Пількевич В. (2020). Виклики ЮНЕСКО у XXI ст. *Європейські історичні студії*, КНУ імені Шевченка, (16), с.107-114.
10. Університет і ЮНЕСКО. Available from: <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/zaginf/05%20unesco> [25 February 2023].
11. Balaniuk J. (2014). European and Ukrainian experience in cultural heritage preservation. *Stowarzyszenie Rocznik Chelmski*. Chelmska Biblioteka Publiczna im. M.P. Orsetti, Chelm, (18), s. 183-189.
12. Hace 14 años Ciudad Universitaria fue nombrada Patrimonio Mundial de la UNESCO. Available from: <https://www.gaceta.unam.mx/hace-14-anos-ciudad-universitaria-fue-nombrada-patrimonio-mundial-de-la-unesco/> [25 February 2023].
13. Kevin K. Manuel. (2004). *Governing cultural heritage: UNESCO's World Heritage Convention*. University of Windsor (Canada), ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 102 s.
14. Monticello and the University of Virginia in Charlottesville. Available from: <https://everything-everywhere.com/monticello-university-of-virginia-UNESCO/> [25 February 2023].
15. The national autonomous university of Mexico - UNAM. Available from: <https://fiat2023.filmoteca.unam.mx/en/the-national-autonomous-university-of-mexico-unam/> [25 February 2023].
16. Three sites "in danger" added to UNESCO World Heritage List. Available from: <https://edition.cnn.com/travel/article/unesco-world-heritage-sites-special-session/index.html> [25 February 2023].
17. UNESCO FORUM. Laboratory of ideals for the world to come. Available from: <https://en.unesco.org/forum> [25 February 2023].
18. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Available from: <https://www.asf.edu.mx/learning/events/international-asfmun/unesco> [25 February 2023].
19. UNITVIN/UNESCO Chairs programme in culture. Available from: <https://en.unesco.org/partnerships/culture/unitwin/unesco-chairs-programme-in-culture> [25 February 2023].
20. University and Historic Precinct Alcala de Henares, Spain. Available from: <https://artsandculture.google.com/story/university-and-historic-precinct-of-alcala-de-henares-spain/agXhkBx8wyUD-wato> of ideas for the world to come [25 February 2023].
21. University Centre. Available from: <https://www.ortobotanicopd.it/en/university-centre> [25 February 2023].
22. University of Coimbra, Alta and Sofia. Available from: <http://www.patrimoniomundial.docentro.pt/en/patrimonio/mosteiro-de-alcobaca/> [25 February 2023].
23. University of Coimbra, Alta and Sofia. World Heritage. Available from: <https://worldheritage.uc.pt/attributes/#section1> [25 February 2023].
24. What universities around the globe are world heritage sites. Available from: <https://www.quora.com/What-universities-around-the-globe-are-world-heritage-sites> [25 February 2023].

25. What you need to know about the UNESCO Chairs and UNITWIN Available from: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unesco-chairs-and-unitwin-networks> [25 February 2023].

26. What you need to know about the UNESCO Chairs and UNITWIN. Available from: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unesco-chairs-and-unitwin-networks> [25 February 2023].

27. World Heritage List. Available from: <https://whc.unesco.org/en/list/> [25 February 2023].

28. World Heritage Site. Universities. Available from: <https://www.worldheritagesite.org/connection/Universities> [25 February 2023].

References

1. «Архитектурне диво Чернівців» у штаб-квартирі YUNESKO в Парижі. Available from: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=17827](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=17827) [25 February 2023].

2. Herehova S. (2012). Vid natsional'noyi pam'yatky – do svitovoho vyznannya. *Zovnishni spravy*, (1), s. 52-53.

3. Dva vahomi yuvileyi v zhytti universytetu. Available from: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news/archive&data\[5013\]\[news_id\]=13864](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news/archive&data[5013][news_id]=13864) [25 February 2023].

4. Duha Struve. Naybil'sh tayemnychyy ob'yekt YUNESKO. Available from: <https://ukrainainco.gnita.com/khmelnyska-oblast/duga-struve-naibilsh-taemnychi-obekt-yunesko> [25 February 2023].

5. Lytovchenko, V. (2021). *Vsesvitnya spadshchyna YUNESKO v Ukrayini*. Samit knyha, Kyiv, 180 s.

6. Marusyk T. / Tamara Marusyk, Korotun I. / Iryna Korotun (2019). *Arkhitekturne dyvo Chernivtsiv/Architectural miracle of Chernivtsi*. Ruta, Chernivtsi, 323 s.

7. Marusyk T., Makar V. (2022). Ob'yekty Vsesvitn'oyi spadshchyny YUNESKO yak element imidzhevoyi skladovoyi Ukrayiny. *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu. Zbirnyk naukovykh statey*. Ruta, Chernivtsi, (46), s. 79-89.

8. Principia internationalia de tutela Herititatum immobilium culturalium (2008). Phoenix, Kyiv, 175 p.

9. Pil'kevych V. (2020). Vyklyky YUNESKO u XXI st. *Yevropeys'ki istorychni studiyi*, KNU imeni Shevchenka, (16), s. 107-114.

10. Universytet i YUNESKO. Available from: <http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/zaginf/05%20unesco> [25 February 2023].

11. Balaniuk J. (2014). European and Ukrainian experience in cultural heritage preservation. *Stowarzyszenie Rocznik Chelmski*. Chelmska Biblioteka Publiczna im. M.P. Orsetti, Chelm, (18), s. 183-189.

12. Hace 14 años Ciudad Universitaria fue nombrada Patrimonio Mundial de la UNESCO. Available from: <https://www.gaceta.unam.mx/hace-14-anos-ciudad-universitaria-fue-nombrada-patrimonio-mundial-de-la-unesco/> [25 February 2023].

13. Kevin K. Manuel. (2004). *Governing cultural heritage: UNESCO's World Heritage Convention*. University of Windsor (Canada), ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 102 s.

14. Monticello and the University of Virginia in Charlottesville. Available from: <https://everything-everywhere.com/monticello-university-of-virginia-UNESCO/> [25 February 2023].

15. The national autonomous university of Mexico - UNAM. Available from: <https://fiaf2023.filmoteca.unam.mx/en/the-national-autonomous-university-of-mexico-unam/> [25 February 2023].

16. Three sites "in danger" added to UNESCO World Heritage List. Available from: <https://edition.cnn.com/travel/article/unesco-world-heritage-sites-special-session/index.html> [25 February 2023].

17. UNESCO FORUM. Laboratory of ideals for the world to come. Available from: <https://en.unesco.org/forum> [25 February 2023].

18. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Available from: <https://www.asf.edu.mx/learning/events/international-asfmun/unesco> [25 February 2023].

19. UNITVIN/UNESCO Chairs programme in culture. Available from: <https://en.unesco.org/partnerships/culture/unitwin/unesco-chairs-programme-in-culture> [25 February 2023].

20. University and Historic Precinct Alcala de Henares, Spain. Available from: <https://artsandculture.google.com/story/university-and-historic-precinct-of-alcal-de-henares-spain/agXhkBx8wyUD-wato> of ideas for the world to come [25 February 2023].

21. University Centre. Available from. <https://www.ortobotanicopd.it/en/university-centre> [25 February 2023].

22. University of Coimbra, Alta and Sofia. Available from: <http://www.patrimonio.mundialdocentro.pt/en/patrimonio/mosteiro-de-alcobaca/> [25 February 2023].

23. University of Coimbra, Alta and Sofia. World Heritage. Available from: <https://worldheritage.uc.pt/attributes/#section1> [25 February 2023].

24. What universities around the globe are world heritage sites. Available from: <https://www.quora.com/What-universities-around-the-globe-are-world-heritage-sites> [25 February 2023].

25. What you need to know about the UNESCO Chairs and UNITWIN Available from: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unesco-chairs-and-unitwin-networks> [25 February 2023].

26. What you need to know about the UNESCO Chairs and UNITWIN. Available from: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-unesco-chairs-and-unitwin-networks> [25 February 2023].

27. World Heritage List. Available from: <https://whc.unesco.org/en/list/> [25 February 2023].

28. World Heritage Site. Universities. Available from: <https://www.worldheritagesite.org/connection/Universities> [25 February 2023].